

УДК 78.01:78.09

DOI <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-7>

Тереса МАЗЕПА

доктор наук, ад'юнкт Інституту Музики Жешувського Університету (Польща), доцент кафедри хорового та оперно-симфонічного диригування, Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка, вул. Остапа Нижанківського, 5, м. Львів, Україна, 79000

ORCID: 0000-0002-5436-6986

Юлія ГАВРИЛЕНКО

викладач кафедри хореографії та музичного мистецтва, Сумський державний педагогічний університет імені А.С. Макаренка, вул. Роменська, 87, м. Суми, Україна, 40000

ORCID: 0000-0001-8368-2606

Бібліографічний опис статті: Мазепа, Т., Гавриленко, Ю. (2024). Історія вокально-хорової музики. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 53–62, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-7>

ІСТОРІЯ ВОКАЛЬНО-ХОРОВОЇ МУЗИКИ

Актуальність дослідження визначається тим, що вокально-хорова музика є важливою частиною світової культурної спадщини. Вивчення її коріння дозволяє зрозуміти, як формувалися та розвивалися музичні традиції протягом століть. Знання про історичні витоки музики сприяє формуванню національної ідентичності, допомагаючи сучасному суспільству краще розуміти себе через призму культурного розвитку. **Мета роботи.** Вивчити та проаналізувати історичні періоди становлення вокально-хорової музики, акцентуючи увагу на важливих точках та характерних рисах її прогресу протягом часу. **Методологія дослідження.** Методологічний підхід до даного дослідження базується на інтеграції різних наукових методів, що відображає новітні підходи у вивченні мистецтва. До цього комплексу входять такі методи: історико-генетичний, який дозволяє висвітлити особливості стабільних та змінних елементів хорового циклу протягом його історії; еволюційний, що спрямований на систематизацію творчих етапів сучасних українських композиторів; жанрово-стилістичний, який аналізує особливості жанрів та стилів у хоровій музиці сучасних українських митців; компаративний, який дозволяє зробити порівняльний аналіз жанрових патернів хорового циклу та індивідуальних творчих особливостей композиторів і виконавців. **Наукова новизна.** Дослідження представляє глибокий і всебічний аналіз етапів розвитку вокально-хорової музики, розкриваючи специфіку кожного періоду та визначаючи ключові моменти її формування. Акцентується увага на тому, як зовнішні обставини впливали на еволюцію вокально-хорової музики, зокрема, в контексті національної самосвідомості та культурних змін. Аналіз стильових та жанрових рис вокально-хорової музики в різні періоди її існування дозволив визначити основні тенденції її розвитку та ключові моменти в історії жанру. Дослідження розширює теоретичний базис музикознавства, вносячи нові дані та інтерпретації у вивчення історії вокально-хорової музики. Загалом, дослідження збагачує розуміння історичних витоків та етапів розвитку вокально-хорової музики, пропонує нові перспективи та підходи до її вивчення. **Висновки.** Аналіз історичних тенденцій дозволяє простежити, як змінювалися музичні форми, жанри та стилі, що може надати цінних вказівок для сучасних композиторів та виконавців. Майбутні напрямки дослідження передбачають теоретичний аналіз циклічної структури у світовому хоровому мистецтві з позицій історії його розвитку, дослідження стилістичного різноманіття хорової композиції, а також аналіз хорових циклічних доробків сучасних композиторів.

Ключові слова: хорова музика, хорове мистецтво, хорові жанри, вокальні твори, хорові техніки, творчість композиторів, історичні періоди.

Teresa MAZEPA

Doctor Habilitation, Adjunct at the Institute of Music of the University of Rzeszów (Poland), Associate Professor of the Department of Choral and Opera Symphonic Conducting, Lviv National Music Academy named after Mykola Lysenko, 5 Ostapa Nyzhankivskogo str., Lviv, Ukraine, 79000

ORCID: 0000-0002-5436-6986

Yuliia HAVRYLENKO

Teacher at the Department of Choreography And Musical Art, A.S. Makarenko's Sumy State Pedagogical University, 87 Romenska str., Sumy, Ukraine, 40000

ORCID: 0000-0001-8368-2606

To cite this article: Mazepa, T., Havrylenko, Yu. (2024). Istorii vokalno-khorovoi muzyky [Historical origins of the formation of vocal choir music]. *Fine Art and Culture Studies*, 1, 53–62, doi: <https://doi.org/10.32782/facs-2024-1-7>

HISTORICAL ORIGINS OF THE FORMATION OF VOCAL CHOIR MUSIC

*The relevance of the research is determined by the fact that vocal and choral music is an important part of the world's cultural heritage. Studying its roots allows us to understand how musical traditions were formed and developed over the centuries. Knowledge of the historical origins of music contributes to the formation of national identity, helping modern society to better understand itself through the prism of cultural development. **The goal of the work.** To study and understand the historical periods of the formation of vocal and choral music, focusing on important points and characteristic features of its progress over time. **Research methodology.** The methodological approach to this study is based on the integration of various scientific methods, which reflects the latest approaches in the study of art. This complex includes the following methods: historical-genetic, which allows highlighting the features of stable and changing elements of the choral cycle throughout its history; evolutionary, aimed at systematizing the creative stages of modern Ukrainian composers; genre-stylistic, which analyzes the peculiarities of genres and styles in the choral music of modern Ukrainian artists; comparative, which allows a comparative analysis of genre patterns of the choral cycle and individual creative features of composers and performers. **Scientific novelty.** The study presents a deep and comprehensive analysis of the stages of the development of vocal and choral music, revealing the specifics of each period and determining the key moments of its formation. Attention is focused on how external circumstances influenced the evolution of vocal and choral music, in particular, in the context of national self-awareness and cultural changes. The analysis of stylistic and genre features of vocal and choral music in different periods of its existence made it possible to determine the main trends of its development and key moments in the history of the genre. The study expands the theoretical basis of musicology, bringing new data and interpretations to the study of the history of vocal and choral music. In general, the study enriches the understanding of the historical origins and stages of development of vocal and choral music, offering new perspectives and approaches to its study. **Conclusions.** Analyzing historical trends allows us to trace how musical forms, genres, and styles have changed, which can provide valuable guidance for contemporary composers and performers. Future directions of research include a theoretical analysis of the cyclical structure in world choral art from the standpoint of the history of its development, research into the stylistic diversity of choral composition, as well as an analysis of choral cyclical works by modern composers.*

Key words: choral music, choral art, choral genres, vocal works, choral techniques, work of composers, historical periods.

Актуальність проблеми. Соціокультурний образ України визначається її найяскравішими національними досягненнями та символами духовної сили. У процесі історичного розвитку сформувався особливий естетичний вимір хорової музики, який втілює у собі глибоку етнічну співочу спадщину на світовій арені. Епіцентри цього мистецтва зосереджені в місцях, де з XIV по XX ст. формувалися ключові хорові жанри та традиції. Динаміка розвитку хорової культури носить різнобічний та іноді суперечливий характер, що зумовлює необхідність її глибокого культурного аналізу в сучасному глобальному контексті.

Аналіз історичних коренів вокально-хорової музики стає особливо актуальним через важливість виявлення ключових елементів та домінуючих традицій у сфері хорового мистецтва, а також з огляду на майбутні напрямки його розвитку (Turchet L., De Cet M., 2023, с. 1832). Цей пошук відбиває культурні особливості, стилі та відмінності різних епох, а також висвітлює характерні риси культурної

ідентичності окремої нації. Хорове мистецтво, коріння якого проникає в історичну музичну спадщину, є відображенням духовних цінностей нації та її внеску в загальнолюдську культурну спадщину.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У процесі дослідження було використано базу публіцистичних наукових матеріалів, яку склали історичні спостереження, історичні написи та індивідуальні дослідження таких авторів та вчених як: О. Батовська, Д. Гелбрет, П. Клементе, А. Шеллі, Л. Турчет, М. Де Чет. Окремі аспекти естетичного та художнього виміру хорового співу досліджувалися у роботах: Б. Аксьонова, Л. Дичко, Ю. Гавриленко, Ю. Грицун, І. Кондратенко, Л. Сухової. Водночас у своїх роботах: О. Зосім, О. Корчова, Дж. Ріфкін, Лінфілд Е. Шютц визначають хорове мистецтво як таке, що втілює в собі сутність і досвід національної рефлексії та історичну цінність для формування нового культурно-стильового контексту в художніх проявах сучасного світового й українського суспільства.

Мета дослідження. Дослідити та проаналізувати історичні етапи формування вокально-хорової музики, виявляючи ключові моменти та особливості її розвитку на різних етапах історії.

Завдання дослідження:

- вивчити первинні джерела та літературу з історії вокально-хорової музики;
- проаналізувати первісні форми вокально-хорової музики, визначаючи основні характеристики та особливості;
- виявити ключових композиторів та їх внесок у розвиток вокально-хорової музики на різних етапах її історії;
- проаналізувати культурно-історичні та соціальні фактори, що вплинули на формування та розвиток вокально-хорової музики в різні історичні періоди.

Грунтуючись на аналізі історичних даних, дослідження спрямоване на розуміння того, як формувалися та розвивалися вокально-хорові традиції, що дозволить глибше зрозуміти та цінувати спадщину даного жанру музики.

Виклад основного матеріалу дослідження.

В нашому дослідженні виділимо головні історичні етапи формування вокально-хорової музики.

1. Історичні особливості музики доби Відродження. Епоха Відродження принесла інновації в музичну культуру: народилися жанри, як опера, кантата й ораторія, виокремилися багатоголосні композиції (мадригали, віллани та інші), з'явилася гармонія. Виникли національні музичні традиції, такі як англійська, нідерландська, римська та венеціанська. Ця епоха також зафіксувала зростаючий вплив народної музики на професійне музичне мистецтво. Нідерландська школа стала зразком поліфонії, її методи пізніше використовувались у XX ст. композиторами новітніх напрямків (Shelley A., 2017). А хорова меса, досягнувши вершини в роботах нідерландських композиторів, представила глибокі методи композиційної техніки та літургійного використання.

В основі багатьох мес лежала техніка *Cantus firmus*, де використовувалась як світська, так і літургійна мелодія. Існують три основних типи мес: меса-парафраза, яка базується на одноголосному співі (чи то духовному, чи світському), та меса-пародія, яка бере за основу багатоголосний матеріал. Нідерландські композитори роз-

робили численні методи використання *Cantus firmus*: мелодія могла звучати в різних голосах, бути окреслена, виконуватися цілком або лише окремими частинами та третя – переімітована меса. Вони були одноголосними (хоральними), меса Р. де Машо «*Notre Dame*» написана в техніці імітації). Розвиток меси у мистецтві нідерландських композиторів почався з ранніх мес, які комбінували різномовні наспіви (такі як у Г. Дюфаї), і дійшов до мес Жоскена Дебре, де голоси розроблялися за принципом імітаційного циклу з вирішальною частиною в кінці (S. D. William, 2023).

Окремо слід відзначити Орландо ді Лассо (італ. *Orlando di Lasso*, фр. *Roland de Lassus*, лат. *Orlandus Lassus*; близько 1532, Монс – 14 червня 1594, Мюнхен) – франко-фламандський композитор і капельмейстер. Він написав близько 1350 (переважно вокальних) композицій у різних сучасних йому жанрах та формах, з яких близько 1200 були опубліковані за життя. Працював виключно у вокальних жанрах, у тому числі написав понад 60 мес (меси-пародії на шансон, мотети та мадригали Я. Аркадельта, А. Віларта, Н. Гомберта, Дж. П. Палестрини, К. Де Роре, К. Де Сермізі, а також на власні шансон і мотети) (Зосім О.Л., 2015).

2. Інструментально-хорові жанри періоду XVII–XIX ст. Основні інструментально-хорові жанри, що отримали поширення у міжнародній музиці XVII–XIX ст., включають: месу, магніфікат, реквієм, пасіон, кантату та ораторію. Кожен з цих жанрів має свої характерні риси, відмінності у формі, стилі та смислового наповненню. Багато видатних творів було створено в рамках цих жанрів. Роботи І.С. Баха та Г.Ф. Генделя у вокально-симфонічному жанрі відображають апогей барокової хорової музики та є визначальними для музичного мистецтва XVIII ст. (G. D. Johnston, 2018).

У творчості Г. Генделя хори відіграють ключову роль, особливо в ораторії «*Israel in Egypt*» («Ізраїль у Єгипті»), яка майже цілком базується на хорових частинах. Таке вибране наголошення на хорах в ораторіях Генделя пояснюється тим, що основною дійовою особою у багатьох його епічних і драматичних творах є народ. Гендель майстерно створює контрастні образи народів у своїх творах, використовуючи багатий спектр хорових технік. Він часто вдається до народних інтонацій та ритмів у своїх ораторіях, роз-

криваючи спектр настроїв – від глибокої драми в «Samson» («Самсон») до ліричних акцентів у інших творах. Видатна особливість хорової музики Генделя – це різноманітність гармонічного та поліфонічного письма, що проявляється у використанні фуг, канонів та інших поліфонічних прийомів (Clemente P.A., 2012).

Вокальні та інструментальні жанри займають важливе місце у спадщині Йоганна Себастьяна Баха. Центральне місце у цій частині його творчості займають кантати, пасіони та меси, які відзначаються гуманістичним змістом. Хорові композиції, включаючи вокально-симфонічні, складають більш ніж половина всього доробку композитора. Серед найвідоміших творів, де хор відіграє ключову роль, виділяються «Страсті за Іоанном», «Matthäus-Passion» або «Matthäus Passion» («Страсті за Матвієм»), «Magnificat» та Mass in B Minor (меса «h-moll»). Також С. Бах створив чотири короткі меси, численні мотети, хорали, духовні пісні та багато обробок протестантських хоралів для хорового виконання (Unger Melvin P., 2010).

Кантата займає відоме місце у спадщині С. Баха. Кантати Баха представляють собою циклічні композиції, зібрані з ряду частин, які об'єднані спільною сюжетною лінією. Доки духовні кантати відзначаються драматичністю, світські кантати в основному на жанрово-побутові мотиви, зокрема такі відомі як Bauern-Kantate («Селянська») та Kaffeekantate («Кавова»).

Хорова музика відіграє важливу роль у багатогранній творчості Йозефа Гайдна. Він створив 14 мес, мадригал для хору та оркестру, відомий як Der Sturm Madrigal («Буря»), «Stabat Mater», хорову композицію «Die Sieben letzten Worte unseres Erlösers am Kreuze» («Сім слів Спасителя на хресті»), а також три видатних твори: ораторії «Die Schöpfung» («Створення світу»), «Die Schöpfung» («Пори року») та «Die Rückkehr des Tobias» («Повернення Товія»). У порівнянні з ораторіями Генделя, Гайднові ораторії відзначаються мальовничістю сюжету, доступністю музичної мови та образністю. У його ораторіях також помітне підсилення ролі оркестрового супроводу і програмних оркестрових фрагментів.

Requiem В.А. Моцарта є видатним твором у світовій музичній спадщині, характеризується своєю глибиною та музичною комп-

лексністю. Ця композиція славиться своєю строгістю, зосередженістю емоцій та ясністю в передачі глибоких почуттів. Навіть при такій стриманості, слухачі переживають сильні емоції завдяки мелодійності кожної частини. Хор відіграє провідну роль у «Реквіємі», домінуючи у дев'яти з дванадцяти частин, в той час, як три інші належать квартету солістів. Моцарт активно використовує поліфонію, зокрема три фуги, які, кожна з них, відтворюється двічі протягом твору. У «Реквіємі» відчувається інноваційний підхід до традиційного жанру, завдяки елементам оперного стилю, реалістичному відображенню людських емоцій (Зосім О.Л., 2015).

3. Хорове мистецтво XVII–XIX століть. Романтизм є ідеологічним та естетичним напрямком в європейському мистецтві, який з'явився на межі XVIII–XIX століть. У західно-європейському музичному світі XVII–XIX століть камерні вокальні жанри стали втіленням ключових тем романтизму. Хорові мініатюри відображають картини природи, емоційних переживань та екзотичних мотивів, поєднуючи в собі жанрові особливості. У період раннього романтизму композитори вводили в хорову літературу Західної Європи жанр пісні для хору, який мав в основі любовно-ліричні та споглядально-пейзажні мотиви. Хорові твори таких композиторів як К. Вебер, Ф. Шуберт, Ф. Мендельсон і Р. Шуман відзначалися демократизмом і особливостями структури (Rifkin J., Linfield E. Schütz, 2001).

Відомі композитори, такі як Р. Шуберт, Ф. Мендельсон і Ф. Шуман, часто користувалися куплетною, куплетно-варіаційною або простою двочастинною формою для своїх хорових творів.

Одною з особливостей хорів цього періоду є зосередженість на мелодії як основному елементі композиції. Поетичний текст слугує основою для музичного змісту і структури твору, причому контраст мелодій, темпів і динаміки грає ключову роль. Імітаційні та канонічні прийоми, особливо у чоловічих хорах Ф. Шуберта, часто використовуються, іноді навіть варіюючись в поліфонічних структурах. Крім того, багато хорових творів цього часу включають сольні частини або вокальні ансамблі, які можуть відкривати композицію або знаходитись в її середині. Змішування фраз соліста

та хору стає поширеним прийомом серед композиторів романтичної епохи.

Хорові композиції романтиків відзначаються звучанням, що впливає з логіки, природності й гармонійності. Текстура таких творів розрахована на комфорт виконавця, а взаємодія голосів забезпечує гармонійне злиття в ансамблі. Шуберт, з його неперевершеним вмінням створювати вокальні твори, вдало об'єднав в собі характеристики національного стилю австрійської музики. Його пісенна спадщина, що налічує понад 600 творів, включає тексти великих поетів, таких як Й. Гете, Ф. Шіллер і Г. Гейне. Особливо цінним є його внесок у жанр чоловічих хорових мініатюр, враховуючи велику популярність чоловічого співу в Австрії та Німеччині у початку XIX ст. (Unger Melvin P., 2010).

В хоровій музиці Р. Шумана простежуються основні мотиви романтизму: захоплення природною красою, відображення національних обрядів та глибокі людські емоції. При цьому Шуман додає більше психологічної глибини до своєї музики. Хоча у деяких його хорових творах можна відчутти спорідненість з Ф. Мендельсоном та, особливо, з Ф. Шубертом, його великі вокально-симфонічні композиції відзначаються глибокими лірико-філософськими та психологічними рефлексіями (Zaverukha O., Cherneta T., 2022).

У своїй хоровій музиці видатний німецький композитор Йоганнес Брамс наголошував на народній пісні та спадщині давньої музики. Він глибоко вивчав музичні традиції минулого, зокрема записи народних мелодій. У 1850-х роках Брамс створює ряд духовних хорових творів, а у 1860-х він звертається до світської музики, канонів та аранжувань німецьких народних пісень. Духовні хори цього періоду відзначаються особливою увагою до давньої поліфонії. Брамс часто стилізував свою музику під твори XVI ст. та твори Баха. Це особливо помітно в його трьох духовних хорах для жіночих голосів, де він застосовує різні поліфонічні прийоми, такі як канон (Gardner H., 1983).

4. У XX столітті хорова музика переживала трансформації, і хорові жанри набули нових функцій і виразних засобів. Хор стає важливим компонентом не тільки традиційних жанрів, але й симфонії, балету, де його головна роль – надання колориту та глибини звучанню. Особливий акцент ставиться на тембровість

та кольоровість хорового звучання. Кантатно-ораторіальний жанр отримав новий розвиток у творчості композиторів, таких як А. Онеггер, І. Стравінський, К. Орф, К. Пендерецький. Інші майстри, зокрема Ф. Пуленк, К. Дебюссі, М. Ж. Равель, Б. Бріттен, П. Хіндеміт, також зробили внесок у розвиток хорового мистецтва (Дичко Л., 2003).

Ораторії та опери Артура Онеггера демонструють його унікальний вокально-хоровий стиль. Його перший знаковий твір в жанрі ораторії – «Le Roi David» («Цар Давид»), заснований на біблійному сюжеті, що став ключовим для його подальшої кар'єри. До інших видатних творів належать опера «Judith» («Юдіф»), опера-ораторія «Antigone» («Антигона») та героїчно-патріотичні ораторії «Нікола Флю» і «La Danse des morts» («Танці смерті»).

Особливо важливою є ораторія «Jeanne d'Arc au bûcher» («Жанна д'Арк на вогнищі»), що стала поєднанням театральних жанрів із музичним супроводом. Онеггер активно експериментував з різними хоровими техніками, такими як вокалізи, хорова речитація та використання дитячого хору поряд зі змішаним. Онеггер мав схильність до традицій Г. Берліоза, Л. ван Бетховена та Р. Вагнера у своєму підході до хору, а його твори, особливо «Різдвяна кантата», визначили напрямок для майбутнього розвитку хорової музики.

В роботах Франсіса Пуленка камерно-вокальна музика займає особливе місце. У 1930-х роках він створив декілька великих хорових творів, включаючи духовні композиції. Його громадянські переконання виявилися в кантаті «Figure humaine» («Образ людини») (1943 р.) для подвійного змішаного хору а cappella. В цьому творі Пуленк часто використовує *divisi* у басовій та сопрановій партіях. В кульмінаційних моментах число голосів досягає 16, хоча зазвичай домінує 12-голосна гармонія. Відзначається колірність та багатогранність музичних образів Пуленка (Батовська О. 2019).

Перехід від XIX до XX ст. виявився часом розквіту хорової мініатюри а cappella. Цей жанр, здатний відтворювати найтонші відтінки людських емоцій та величні образи, здобув особливу популярність серед численних композиторів.

Французькі майстри, як-от К. Дебюссі та М. Равель, під впливом імпресіонізму вне-

сли інновації у хорову музику. Ф. Пуленк, в свою чергу, пропонував сучасний погляд на традиції старих музичних шкіл. П. Хіндеміт, видатний німецький композитор, у своїх хоро-вих творах поєднав народні мелодії з новаторством сучасної музичної мови. А у роботах угорських композиторів Б. Бартока та З. Кодай особливе місце займає національний фольклор та взаємодія автентичного народного спадку з інноваційними композиторськими прийомами (Zaverukha O., Cherneta T., 2022).

Бела Барток – видатний представник угорської музичної культури ХХ ст. та піонер нових напрямків у сучасній музиці. Хоча вплив пізнього романтизму та імпресіонізму чутний у його роботах, найбільший внесок у формування його унікального стилю зробив угорський фольклор. Б. Барток майстерно інтегрував елементи народної музики у класичну тональність, зокрема, активно використовуючи пентатоніку – характерний звукоряд старовинного угорського фольклору. Його різнобарвна тонально-хроматична мова ґрунтується на вивченні та адаптації архаїчних ладів народної музики. В хоровій творчості це виражається як в обробках народних мелодій, так і у його авторських композиціях, де відтворюються ключові риси його музичного мислення.

Золтан Кодай, представник угорської музики, у своєму творчому доробку акцентував увагу на хоровій музиці та на адаптації народних пісень. Основна частина його хорової продукції датується 1930-ми рр. і налічує понад 80 творів для різних хорових складів, включаючи й дитячі колективи. Ці твори завоювали популярність в Угорщині й залишаються в обігу виконавських колективів, від професійних до аматорських (Корчова О., 2020). Він став ключовою постаттю в масовому угорському хоровому русі, вбачаючи в хоровому співі потужний інструмент поширення нової угорської музики та культурного просвітництва серед народу.

Він, подібно до Б. Бартока, надавав великого значення хоровому жанру *a cappella*. Це дозволяло йому звертатися до широкої аудиторії та акцентувати увагу на розвитку музичного слуху через ансамблі без акомпанементу. Враховуючи специфіку багатьох аматорських колективів, особливо у сільській місцевості, Кодай прагнув підняти культурний рівень їх виконавства. У своїх хорових роботах *a cappella*

він використовував розмаїті стилістичні засоби, щоб створити драматичні та величезні сцени (Каблова Т.Б., 2015).

5. Історія української хорової музики налічує понад одинадцять століть, починаючи з часів Хрещення Русі й до сьогодні. Протягом періоду з Х до кінця ХVІІ ст., духовна музика на теренах України та Русі розвивалась у рамках православної церковної традиції й була головною формою професійної музичної діяльності. Це відрізняло її від західноєвропейської католицької музичної традиції, де вже у середньовіччі існували різноманітні форми професійної музики. Проте, починаючи з ХVІІ ст., під впливом західноєвропейських музичних тенденцій, українська музика почала диверсифікуватися, додаючи світські жанри, що не були пов'язані з релігійною практикою. Ми можемо поділити історію української хорової музики наступним чином:

Етап монодії (Х–ХV ст.): це період, коли формувався та досягав своєї популярності знаменний розспів і безлінійна крюкова нотація. Зародження поліфонії (ХVІ ст.): цей час відзначається зростанням «строчного» співу, впровадженням лінійного нотопису та поступовим розширенням партесного співу. Розквіт церковної мелодії у ХVІІ столітті: під час цього періоду виокремлюються партесні концерти в репертуарі М. Дилецького та інших, вивчення принципів партесного співу у «Музикійській граматиці» М. Дилецького, а також з'явлення першої друкованої нотної книги «Ірмологіон» у Львові. Золотий вік духовної музики (ХVІІІ – на початку ХІХ ст.): цей час відрізняється розмаїттям хорових концертів, представлених такими митцями, як Д. Бортнянський, М. Березовський та А. Ведель (Каблова Т.Б., 2015; Donna M. Di Grazia, 2013).

Період з кінця ХІХ-го до початку ХХ-го ст. був часом стрімкого розвитку музичної культури в Україні, що сприяло формуванню української національної композиторської школи. Засновником нової ери хорової музики в Україні був Микола Лисенко, який об'єднав успіхи своїх попередників і відкрив нову сторінку в національній музичній культурі. Він створив національні версії майже всіх сучасних музичних жанрів, включаючи хорову пісню, мініатюру, поему, баркаролу, кантату, і духовні твори. Його творчість і естетичні принципи, а також національний стиль його музики, мали значний

вплив на його наступників, серед яких К. Стеценко, М. Леонтович, Я. Степовий, О. Кошиць, С. Людкевич, О. Ніжанківський, Д. Січинський, Ф. Колесса та інші (Donna M. Di Grazia, 2013).

Середина XIX-го ст. увійшла в історію української музики як ключовий етап, що характеризується появою нових форм музичної взаємодії, особливо вокально-хорового виконавства, та розвитком концертної хорової композиції. У другій половині 19-го ст. мистецький розвиток охопив усі українські землі. На фоні традицій попереднього етапу працювали такі композитори як М. Лисенко, А. Вахнянин, П. Бажанський, І. Біликовський, В. Матюк, С. Воробкевич, П. Сокальський, П. Ніщинський. Важливим досягненням цього покоління композиторів було розширення ідеологічно-образного діапазону та інтонаційно-жанрових можливостей народної пісні, дум, козацької героїчної пісенності, а також розвиток інтонацій міської пісні-романсу, що збагатило тематику хорових творів. Після 1917 р., у розвитку української музичної культури, хорове мистецтво зіграло важливу роль. Хорова музика набула статусу професійного мистецтва, яке було репрезентативним і функціонувало на всіх рівнях суспільного життя. У ній гармонійно і динамічно поєднувалися традиції селянської пісенності, культової музики та концертної хорової практики (Каблова Т.Б., 2015).

Хоровий репертуар 1940–1950-х років привертає особливу увагу завдяки своїм циклічним композиціям, велика частина з яких створена а саррелла. Видатні композитори, такі як М. Вериківський (з його кантатою «Гнів слов'ян») та Ю. Мейтус (з «Партизанською сюїтою»), зверталися до цього формату. А. Штогаренко створив цикл «Народні месники» для чоловічого хору з фортепіанним супроводом. Цей період характеризується тим, що традиційна хорова форма починає зближуватися з симфонічною музикою, стаючи вирізняючим стильовим знаком для композиторів наступних років (Афоніна О.С., 2012).

Важко уявити ключові моменти української культури XX ст. та сьогодні без внеску Лесі Дичко. Її творчий шлях, який розпочався в епохальні 60-ті роки минулого століття, заслуговує особливої уваги в контексті розвитку української музики. Серед численних хорових робіт Лесі Дичко, створених у різні періоди її

кар'єри, ми вибираємо для глибокого аналізу її мініатюри. Ці мініатюри на поетичні тексти – світські мініатюри – ідеально ілюструють характерні риси жанру хорової мініатюри, включаючи програмність, образи та асоціації, задекларовані у назві твору і яскраво виражені в поетичному тексті. Леся Дичко у своїх хорових мініатюрах використовує тексти поетів XVI–XVIII століть, звертаючись також до літературних творів XIX ст. та сучасної поезії. До розгляду візьмемо такі хорові мініатюри: «Зима» на вірші Миколи Вінграновського, «На човні» на слова Лесі Українки та «Весна» на поетичний текст Михайла Сича.

Обробки народних пісень стають основою для створення тематичних чи жанрових циклів у творах П. Козицького та М. Вериківського. Проте кожна частина в цих циклах розглядається як незалежна композиція. Так, у творах Ю. Мейтуса та П. Козицького підходом до об'єднання є принцип контрасту в інтонаційних образах. М. Колесса створив цикл «Лемківське весілля», що включає двадцять частин на основі лемківських народних пісень. Його драматична структура побудована на принципах контрасту, а багато частин композиції згуртовано в пари, використовуючи так званий «парний контраст» (Аксьонов Б., 2017, с. 171).

Борис Лятошинський стоїть у ряду провідних фігур української музичної сцени, відомий як ключова постать у заснуванні української класичної музики та піонер музичного модернізму в Україні XX століття.

Творчість Бориса Лятошинського відзначається оригінальністю і має високу репутацію не тільки в межах України, але й на міжнародному рівні. Його унікальний стиль збагатився впливами європейської культури, а його музика захоплює своєю емоційною глибиною, індивідуальністю та яскравим національним відтінком. Щодо його музичного репертуару, важко вказати на жанр вокальної чи інструментальної музики, який би залишився недоторканим його талантом. Він створив широкий спектр творів, включаючи дві опери, чотири симфонії, численні монументальні симфонічні поеми, фортепіанний концерт, хори а саррелла на тексти Шевченка, Франка, Фета, а також чотири квартети, квінтет і множину фортепіанних та вокальних робіт (Havrylenko Y., Hrytsun Y., Kondratenko I., & Sukhova L. 2022).

Сучасна українська хорова музика, підсилена зв'язками з фольклором, розширює горизонти національного музичного простору, вбираючи в себе новітні художні концепції. У творах композиторів, таких як В. Мартинюк та І. Алексійчук, спостерігається гармонійне поєднання традицій і сучасності, де молитовний дискурс доповнюється національними мотивами. Особливості сучасного хорового мистецтва представлені у творчості В. Степурка, де спостерігається синергія музичного і візуального мистецтва, що розкривається через архітектурну структуру композиції. Творчість В. Польової представляє глибоке музичне узагальнення, в якому традиційні й сучасні художні засоби зливаються в єдиному звуковому просторі, репрезентуючи багатотональні українські музичні традиції.

Слід виділити творчість Віктора Камінського. Його музична палітра відрізняється різноманітністю жанрів та образів, охоплюючи симфонічну, хорову, камерно-інструментальну, театральну музику, а також духовні жанри, де він став автором відомих хітів. Серед його знакових творів – кантата-симфонія «Україна. Хресна дорога» на слова Ігоря Калинця та ораторія на основі проповідей митрополита Андрія Шептицького, яка звучала на українських фестивалях. Літургійні композиції В. Камінського, включаючи Акафіст до Пресвятої Богородиці, знайшли відгук у серцях слухачів по всьому світу.

Творчість Ганни Гаврилець є гармонійним поєднанням класично-романтичних традицій та сучасних інновацій, втіленням лірично-психологічного вираження. Її музика, насичена квазі-фольклорним мелодизмом та сучасно-авангардною мовою, звертається до глибин людської душі. Духовна музика Валентина Сильвестрова представляє собою інтроспективний монолог з яскраво вираженим національним відтінком, зокрема в його кантаті «Майдан 2014 рік», яка стала важливим вираженням сучасної історії. Також слід відзначити і творчий доробок Богдани Фроляк, яка у своїх роботах розкриває оригінальний стиль через різноманіття жанрів та форм, акцентуючи на камерній, симфонічній та хоровій музиці. Її творчість відзначається глибоким літературно-поетичним контекстом, що відображає її осо-

бистісне бачення та філософські роздуми (Афоніна О. С., 2012).

Загалом, сучасна українська хорова музика демонструє глибоку обізнаність із національними коренями, водночас інтегруючи новітні художні техніки та концепції, що робить її однією з найяскравіших сторінок в музичній культурі XXI ст. (Havrylenko Y., Hrytsun Y., Kondratenko I., & Sukhova L., 2022).

Висновки та перспективи подальших досліджень. Виявлено, що історія вокально-хорової музики сягає найдавніших періодів людської цивілізації, коли голос людини ставав головним засобом вираження емоцій і комунікації. Велика частина ранньої хорової музики пов'язана з релігійними обрядами та церемоніями, підкреслюючи духовний аспект спілкування людини з вищими силами. Аналіз показав, що з часом вокально-хорова музика розвивалась, перетворюючись з простого одноголосного співу до багатоголосих композицій, завдяки чому стали можливими більш складні та емоційно насичені твори. Різні етапи розвитку хорової музики відображають соціокультурні та історичні особливості різних епох, демонструючи, як музика адаптувалася до змін у суспільстві. Виявлено, що вокально-хорова музика завжди займала особливе місце в історії музики, еднаючи в собі вокальне мистецтво і колективне виконання, і залишаючись одним з найчистіших і найбільш емоційних видів музичної експресії.

Доведено, що впродовж своєї історії хорове мистецтво переживало періоди інтенсивного зростання, що корелює із культурним пробудженням націй і народів. Основним епіцентром цих змін стає саме європейський культурний простір доби Відродження й епохи Ренесансу. В ті часи хорова музика починає відображати реалії життя, збагачуючи свій тематичний діапазон та використовуючи яскраві національні мотиви. Хорові композиції того часу успішно поєднують класицистичні та романтичні елементи, набуваючи додаткової глибини та відчутної ідентичності. Ця епоха також сприяла виникненню нових жанрів, таких як хорова мініатюра, що пізніше стала основою більших композиційних форм і хорових циклів у XIX–XX ст.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Аксьонов Б. Жанрово-стильові особливості творчості українських композиторів кінця XIX – початку XX ст. *Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство»*, 2017. С. 167–175.
2. Афоніна О.С. Сучасна українська музика у вимірах європоцентризму: монографія. Київ : НАКККіМ, 2012. 164 с.
3. Батовська О. Сучасне академічне хорове мистецтво асарпелла як систематичний музично-виконавський феномен: дис. д-ра мистецтвознавства. Одеса, 2019. 519 с.
4. Дичко Л. Сучасний стан хорового мистецтва: тенденції розвитку. Матеріали до українського музикознавства : збірник наук. праць, НАН України. Київ : ІМФЕ ім. М.Т. Рильського, 2003. Вип. 2. С. 118–120.
5. Зосім О.Л. Західноєвропейська музика богослужбова музика нового часу у вимірах «нової сакральності». *Мистецтвознавчі записки : зб. наук. праць*. Вип. 28. Київ : Міленіум, 2015. С. 99–110.
6. Каблова Т.Б. Золотий перетин як композиційний принцип трансмірності в музичній культурі: монографія Київ : НАКККіМ, 2015. 161 с.
7. Корчова О. Феномен музичного модернізму в європейській культурі XX ст.: передумови, закономірності, етапи. *Науковий вісник НМАУ імені П. І. Чайковського*. № 129. 2020. С. 92–108.
8. Clemente P.A. The Structural and Cyclical Organization of Astor Piazzolla's Las Cuatro Estaciones Porteñas. University of Hartford. Pro Quest Dissertations Publishing, 2012. URL: <https://search.proquest.com/docview/922654313> (дата звернення 21 жовтня 2023).
9. Donna M. Di Grazia. Nineteenth-Century Choral Music (1st ed.). Taylor and Francis. 2013. URL: <https://www.perlego.com/book/1617702/nineteenthcentury-choral-music-pdf> (дата звернення 21 жовтня 2023).
10. Galbreath Daniel Johnston. Conceptualising Choral Play: The Creative Experience of Aleatory Choral Music. PhD thesis (Volume I). 2018. URL: <https://www.open-access.bcu.ac.uk/8763/2/Thesis.pdf>. (дата звернення 21 жовтня 2023).
11. Gardner H. Frames of mind: The theory of multiple intelligences. Cambridge : Basic Books, 1983. pp. 37. URL: <https://howardgardner01.files.wordpress.com/2012/06/443-davis-christodoulou-seider-mi-article.pdf>. (дата звернення 21 жовтня 2023).
12. Havrylenko Y., Hrytsun Y., Kondratenko I., Sukhova L. Development of Ukrainian Choral Art in Conditions of Postmodernism. *Postmodern Openings*. 2022. № 13(2). pp. 345–357. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/13.2/458>.
13. Rifkin J., Linfield E. Schütz. The New Grove Dictionary of Music and Musicians. N.Y.; L., 2001. pp. 826–860.
14. Shelley A. Review of the book A History of Western Choral Music, by Chester L. Alwes. *Notes*. 2017. № 74(1). pp. 73–76. DOI: <https://doi.org/10.1353/not.2017.0085>.
15. Stevens Denis William. Choral music. *Encyclopedia Britannica*. 2023. URL: <https://www.britannica.com/art/choral-music> (дата звернення 21 жовтня 2023).
16. Turchet L., De Cet M. A web-based distributed system for integrating mobile music in choral performance. *Pers Ubiquit Comput*. 2023. № 27. pp. 1829–1842. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00779-023-01709-0>.
17. Unger Melvin P. Historical dictionary of choral music. Landham, United Kingdom : Scarecrow Press Inc. 2010. 585 p.
18. Zaverukha Olena, Cherneta Tetiana. Historical Genesis of Choral Writing in Western European Music. *Anastasis Research in Medieval Culture and Art*. 2022. №7. pp. 203–216.

REFERENCES:

1. Aksyonov, B. (2017). Zhanrovo-styl'ovi osoblyvosti tvorchosti ukrayins'kykh kompozytoriv kintsya 19th and early 20th veka [Genre-stylistic features of the works of Ukrainian composers of the late 19th and early 20th centuries]. *Bulletin of KNUKIM, Series "Art Science"*, 167–175. [in Ukrainian].
2. Afonina, O.S. (2012). *Suchasna ukrayins'ka muzyka u vymirakh yevropotsentryzmu [Modern Ukrainian music in the dimensions of Eurocentrism]*. Kyiv: NAoMoCaA. [in Ukrainian].
3. Batovska, O. (2019). *Suchasne akademichne khorove mystetstvo acappella yak systematychnyy muzychno-vykonavs'kyu fenomen [Modern academic choral art of acappella as a systematic musical and performance phenomenon]*. Doctor's thesis. Odesa. [in Ukrainian].
4. Dychko, L. (2003). *Suchasnyy stan khorovoho mystetstva: tendentsiyi rozvytku. Materialy do ukrayins'koho muzykoznavstva [Modern state of choral art: development trends]*. *Materials for Ukrainian musicology.*, National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv: M.T. Rylsky Institute of Art History, Folklore and Ethnology, 2, 118–120. [in Ukrainian].
5. Zosim, O.L. (2015). *Zakhidnoyevropeys'ka muzyka bohosluzhbova muzyka novoho chasu u vymirakh «novoyi sakral'nosti [Western European music, liturgical music of the new time in the dimensions of "new sacredness]*. *Art history notes: coll. of science works*, 28, 99–110. [in Ukrainian].

6. Kablova, T.B. (2015). *Zoloty peretyn yak kompozytsynny pryntsyv transmironosti v muzychniy kul'turi* [The golden section as a compositional principle of transdimensionality in musical culture]. Kyiv: NAoMoCaA. [in Ukrainian].
7. Korchova, O. (2020). Fenomen muzychnoho modernizmu v yevropeys'kiy kul'turi KHKH stolittya: peredumovy, zakonomirnosti, etapy [The phenomenon of musical modernism in European culture of the 20th century: prerequisites, regularities, stages]. *Scientific Bulletin of P.I. Tchaikovsky National Technical University*, 129, 92–108. [in Ukrainian].
8. Clemente, P.A. (2012). The Structural and Cyclical Organization of Astor Piazzolla's Las Cuatro Estaciones Porteñas. University of Hartford. *Candidate's thesis*. Pro Quest Dissertations Publishing. Retrieved from: <https://search.proquest.com/docview/922654313> (Accessed 21 October 2023).
9. Donna, M. Di Grazia. (2013). *Nineteenth-Century Choral Music (1st ed.)*. Taylor and Francis. Retrieved from: <https://www.perlego.com/book/1617702/nineteenthcentury-choral-music-pdf> (Accessed 21 October 2023).
10. Johnston, Galbreath Daniel. (2018). Conceptualising Choral Play: The Creative Experience of Aleatory Choral Music. Candidate's thesis. (Volume I). Retrieved from: <https://www.open-access.bcu.ac.uk/8763/2/Thesis.pdf> (Accessed 21 October 2023).
11. Gardner, H. (1983). *Frames of mind: The theory of multiple intelligences*. Cambridge, United Kingdom: Basic Books. Retrieved from: <https://howardgardner01.files.wordpress.com/2012/06/443-davis-christodoulou-seider-mi-article.pdf> (Accessed 21 October 2023).
12. Havrylenko, Y., Hrytsun, Y., Kondratenko, I., & Sukhova, L. (2022). Development of Ukrainian Choral Art in Conditions of Postmodernism. *Postmodern Openings*, 13(2), 345-357. DOI: <https://doi.org/10.18662/po/13.2/458>.
13. Rifkin J., Schütz, Linfield E. (2021). *The New Grove Dictionary of Music and Musicians*. N.Y., USA, pp. 826–860.
14. Shelley, A. (2017). Review of the book A History of Western Choral Music, by Chester L. Ahwes. *Notes*, 74(1), 73-76. DOI: <https://doi.org/10.1353/not.2017.0085>.
15. Stevens, Denis William. (2023). Choral music. *Encyclopedia Britannica*. Retrieved from: <https://www.britannica.com/art/choral-music>. (Accessed 21 October 2023).
16. Turchet, L., De Cet, M. (2023). A web-based distributed system for integrating mobile music in choral performance. *Pers Ubiquit Comput*, 27, 1829–1842. DOI: <https://doi.org/10.1007/s00779-023-01709-0>.
17. Unger, Melvin P. (2010). *Historical dictionary of choral music.*, Landham, United Kingdom: Published by Scarecrow Press Inc., 585.
18. Zaverukha, Olena & Cherneta, Tetiana. (2022). Historical Genesis of Choral Writing in Western European Music. *Anastasis Research in Medieval Culture and Art*. 7, 203–216.